

Олексій Макаренко

МАКСИМУ БЕРЕЗОВСЬКОМУ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ (ДО 275-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

31 жовтня 2020 року на Малій сцені Львівського органного залу відбулася всеукраїнська наукова конференція «Максиму Березовському присвячується...», приурочена до 275 річниці від дня народження видатного українського композитора другої половини XVIII століття Максима Березовського. Автором ідеї конференції та її організатором стала відома дослідниця української духовної музики доби Бароко і класицизму, доктор мистецтвознавства, професор ЛНМА Ольга Анатолівна Шуміліна.

Внаслідок карантинних обмежень проведення конференції мало комбіновану форму: частина учасників була присутня безпосередньо в залі, інші приєдналися онлайн або надіслали відео.

Обговорювалися питання, присвячені творчій спадщині Максима Березовського, які були поділені за чотирма тематичними блоками.

Перший блок, пов'язаний з питаннями життєтворчості митця, відкрила доктор мистецтвознавства, професор ЛНМА Любов Кияновська. У доповіді «Кордоцентризм як ментальна основа стилю Максима Березовського» наголосила на питаннях відображення в духовній музиці композитора внутрішньої духовно-чуттєвої сутності української ментальності як одного з проявів філософії кордоцентризму і зазначила, що в хорових концертах Березовського містичне переживання та інтуїтивне осягнення духовної реальності проявляється через світобачення, емоції, почуття у системі мовностильових засобів, передусім через розвинений комплекс музично-риторичних ознак, яскравим прикладом чого є концерт «Не отвержи мене во время старости», а також новознайдені композиції, з якими дослідниця ознайомилася у записах Патріаршого хору Української греко-католицької церкви та хору «Українського фонду духовної музики» під орудою Мстислава Юрченка.

Наступну доповідь — «Документальні джерела до нової біографії Максима Березовського: презентація і коментарі» — виголосила Ольга Шуміліна. Вона торкнулася питань нового біографічного сценарію життєтворчості композитора, який вибудовується на основі прижиттєвих документальних матеріалів, презентованих і прокоментованих під час доповіді,

згідно з якими Березовський був не церковним, а світським музикантом – оперним співаком (у підлітковому віці), виконавцем-інструменталістом двох Придворних оркестрів Санкт-Петербурга і оперним композитором. Тож прижиттєві відомості спростовують закорінений факт про службу Березовського у Придворній співацькій капелі і тому слід сформулювати новий підхід у розумінні духовної спадщини митця з урахуванням світського характеру його музичної діяльності впродовж 19 років (1758–1777).

Завершив біографічний блок кандидат мистецтвознавства, професор Київського національного університету культури і мистецтв, відомий дослідник і виконавець творів Березовського Мстислав Юрченко з доповіддю «Деякі документальні уточнення стосовно одруження Максима Березовського». Був презентований запис з метричної книги про вінчання митця, яке відбулося 19 жовтня 1763 року у Придворній Конюшенній церкві Санкт-Петербурга, і висвітлено маловідомі деталі цієї події, зокрема, розкрито особу поручителя, актора Придворного театру Василя Михайловича Чернікова. Також були подані відомості про другу дружину Березовського, яка померла у січні 1778 року і була похована на Волковському кладовищі Санкт-Петербурга.

У наступному тематичному блоці йшлося про вчителів Максима Березовського та про їхній вплив на формування композиторської майстерності митця. Розширено коло вчителів — Андрій Рачинський, Вінченцо Манфредіні та Бальтасаре Галуппі (довіді про двох останніх підготували аспіранти ЛНМА Тетяна Петришина та Олексій Макаренко), що надало підстави для того, щоб по-іншому представити шляхи опанування Березовським нового музичного стилю та зрозуміти прояви цього стилю у духовних концертах митця, написаних протягом 1765–1769 років, тобто перед виїздом на навчання в Болонью. Однак ці заняття не мали систематичного характеру й обмежувалися переважно творчим спілкуванням. Тож єдиним справжнім його вчителем композиції був Джованні Батіста Мартіні (падре Мартіні). З доповіддю «Дж. Б. Мартіні — педагог, композитор, науковець», підготованою за результатами праці у болонських архівах, виступила кандидат мистецтвознавства, доцент Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Юлія Каплиєнко-Ілюк. Доповідка розкрила маловідомі сторінки життя, творчості та наукової праці італійського вчителя Березовського, роз'яснила характер творчих стосунків з Болонською філармонічною академією, вказала на композиторський доробок і риси стилю, зазначила принципи наукової діяльності Дж. Б. Мартіні в дослідженнях музичної термінології, історії музики і контрапункту.

Наступний тематичний блок був пов'язаний з духовною творчістю Максима Березовського, яка вважається головним доробком його композиторської спадщини. З доповіддю «Композиційно-драматургічні паралелі в духовних концертах Максима Березовського і Артема Веделя» виступила доктор мистецтвознавства, професор НМАУ Тетяна Гусарчук. Звернула увагу на те, що в концертах обох митців можна виявити індивідуальний підхід до трактування концертного циклу, який полягає у значному збільшенні кількості частин в порівнянні з класичною чотиричастинністю. Підкреслила велику роль драматичної образності у драматургії духовних концертів обох композиторів і спорідненість творчих поглядів. Для підтвердження своєї концепції зупинилася на кількох новознайдених концертах Березовського («Господи, силою твоєю», «Вси язици», «Милость і суд воспою»), а також на загальновідомому концерті «Не отвержи мене во время старости».

Несподіваний погляд на проблему виконання новознайдених духовних творів Березовського було запропоновано у доповіді «Хорові концерти Максима Березовського в інструментальних перекладах (на прикладі брас-квінтету)» кандидата мистецтвознавства, доцента НМАУ Віктора Слупського. Доповідач зробив переклад хорового концерту Березовського «Милость і суд воспою» для квінтету мідних духових інструментів і в своїй доповіді подав мотивацію та методи роботи з початковим матеріалом (зокрема про те, у який спосіб у частинах концерту, в тому й у фінальній фузі, було додано п'ятий голос для туби), а також продемонстрував результати цієї роботи — запис першої частини концерту, що прозвучала як хор, тільки без тексту (виконавці — київський брас-квінтет *Мажор*). Тож в інструментальному перекладі духовний концерт фактично перетворився на світську інструментальну п'єсу, і це певною мірою згладило перехід до останнього тематичного блоку конференції, де мала бути презентована світська музика Березовського.

У цьому блоці, крім наукових доповідей, було заплановано виконання кількох світських творів Березовського — арій з опери «Демофонт» і скрипкової сонати за участі віолончелі як інструмента *basso continuo*. Однак від концертних виступів довелося відмовитися з технічних причин. Тож, у «світському» блоці прозвучала доповідь кандидата мистецтвознавства, доцента НМАУ Андрія Кутасевича «Скрипкова соната Максима Березовського: розшифровка партії супроводу в історико-стильовому контексті», в якій було наголошено на проблемах реконструкції партії чембало, записаної у рукописному джерелі у вигляді нецифрованого баса, зокрема, на потребі оновленого погляду на розшифрування цієї партії у контексті

сучасних уявлень про музичне мистецтво XVIII століття, пов'язаних з активним розвитком історичного виконавства. Тож, доповідач зробив власну реконструкцію партії чембало, послуговуючись матеріалами другої половини XVIII століття, записав оновлену версію скрипкової сонати в дуеті з відомим київським скрипалем Заслуженим артистом України Ігорем Воронкою і продемонстрував цей запис учасникам конференції.

Продовженням ювілейних святкувань став концерт хорової музики Максима Березовського, який відбувся 25 листопада 2020 року у Києві в Будинку звукозапису українського радіо і був організований у рамках програми Міжнародного фестивалю «Музичні прем'єри сезону» Київської організації Національної спілки композиторів України. У виконанні муніципального камерного хору «Київ» під орудою Народного артиста України, лауреата Національної премії України імені Шевченка Миколи Гобдича прозвучали новознайдені духовні концерти Максима Березовського та його вчителя Андрія Рачинського, а також знаменитий концерт «Не отвержи мене во время старости» Максима Березовського у первісній авторській редакції, яку було виявлено у кількох рукописних джерелах останньої чверті XVIII століття. Партитури усіх концертів реконструювала Ольга Шуміліна.

Цим концертом була компенсована недостатня увага до духовної музики Максима Березовського, передусім до новознайдених концертів, під час проведення конференції у Львові.

Організація та проведення конференції «Максиму Березовському присвячується...» і концерту до 275-річчя від дня народження видатного українського митця показали значний інтерес до творчої спадщини Максима Березовського з боку українських науковців та української публіки і накреслили доволі широке коло нових нез'ясованих питань, які доведеться розв'язувати науковцям і виконавцям у майбутньому.

Учасники конференції (біля Львівської органної зали):
В. Слупський, О. Макаренко, О. Шуміліна, А. Кутасевич, І. Зінків

М. Гобдич та О. Шуміліна під час концерту у Києві